

Валентина Титаренко

Житомир, Житомирський державний університет імені Івана Франка

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАРОУКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ВИРОКУ СИГІЗМУНДА ІІІ

Linguistic Features of the Sentence Issued by Sigismund III

ABSTRACT: The text of the Sigismund III sentence in the disputes of Kiev burghers with castle craftsmen about refusing them to participate in «munitio a conditio» of the city, the castle burghers under threat of a fine (500 kopecks of the Lithuanian hryvnas) forced to perform fortification works and participation in raising funds in the public order for the defense of the city is published. The decree was issued on February 28, 1622 in Warsaw in Polish. It was included in the collection of letters confirming the Magdeburg Law of Kyiv (from 1544 to 1659) by Polish rulers. Collection of privileges copied at the beginning of the XVIII century for the own needs of Burmese Koz'ma Krychevetc. It was translated from Polish and Latin into Ukrainian by sotnyks A. Trotcyna and M.Yagelnytskyi. The monumental book is stored in the Central State Historical Archive of Kyiv. In the article the linguistic features of the monumental book on the graphic, phonetic and morphological levels are analyzed. Variants in writing that are caused by the written tradition of that time, the lack of normalization of old and new forms, the writers' idiolect and the influence of Polish and, less often, the Church Slavonic language. The vocabulary has been characterized from the point of view of its origin, the presence of a large number of Polonisms, Latinisms and Germanisms has been noted. In the text translators often used words-doublets and synonyms for clarification of a number of concepts.

KEYWORDS: monuments, charter, continuant, phoneme, borrowing.

Публікований документ уміщений у збірці грамот на підтвердження магдебурзького права м. Києву (з 1544 по 1659 р.) польськими правителями. Колекція привілеїв скопійована на поч. XVIII ст., як прочитуємо з послівного напису, що проходить посторінково в документі, для *«своей прива(т)ной*

домовой потребности и всяки(х) случаевъ» (43–47) бурмистрові Козьмі Кричевцю. Зберігається пам'ятка в центральному державному історичному архіві¹. Про те, як потрапила книга до архіву, конкретних відомостей немає. Мова тексту не була об'єктом спеціального вивчення, хоч декрет друкувався в збірнику П.О. Муханова².

Аналізований вирок, як зазначено в кінці справи, є перекладом з польської мови: «С по(д)линно(го) привиля по(л)ско(го) пи(с)ма переводи(л) на рү(с)кое Анто(н) Троцина, сотникъ сръбрянскій, и Миха(й)ло Якге(л)нѣцкій, со(т)никъ журавскій».

Розглянемо лінгвальні особливості досліджуваного привілею на **графічно-фонетичному** рівні.

Писар використовує виносні літери як у кінці слова, так і в кінці складу всередині лексеми: *и(н)фля(н)дскій* 79³, *належи(т)* 79, *цехми(ст)рами* 79 зв., *о(т)дава(т)* 79 зв., *гроше(й) литовски(х)* 81 зв. та ін.

З титулом часто написано в різних формах займенник *нашъ*: *нийими* 79 зв., *йши*, *нийе* 79 зв., *йшъ* 80 тощо, а також слова *гїдня* 82, *в Бѣу* 82, в одному випадку титуло пропущене, проте слово пишеться скорочено: *ниши* 80 зв.

У пам'ятці вжито літери *e* і *ε*, протиставлень у їхньому написанні ми не виявили: *третій* 79, *дєдичній* 79, *вобець* 79, *возводи киевского* 79, *ремє(с)ловъ* 79 зв., *ремесниками киевскими* 79 зв., *жеби* 80 зв., *до мещанъ* 80 зв., *людей* 80 зв. та ін.

Послідовно в кінці слів і зрідка всередині для роздільної вимови (причому не завжди відбиває твердість/м'якість попереднього приголосного) використовується *ъ*: *король* 79, *на у(з)нанъе и осу(ж)денъе* 79, *бу(р)мистромъ* 79, *поживенъя* 79 зв., *кобилицъ* 79 зв., *имъ* 80, *славнихъ* 80 зв. тощо.

Звук [и] передається графемами *и* та *ы*. У всьому тексті привілеїв літера *и* переважає: *била* 79, *книшинского* 79, *пилновали* 80 зв., *тысяча* 80 зв., *би* 81 тощо, *ы* виступає рідше, а в аналізованому в цій статті декреті виявлено лише одне вживання: *бы* 80 зв.

Наявна графема *ѣ*: *Алеѣандра* 80 зв., *еѣтрао(р)динарія* 81 зв., *ѣε(н)за* 82, також в інших запозичених словах у тексті пам'ятки загалом: *Алеѣеѣвъ* 10, *еѣпедициі* 100, *еѣтрактомъ* 110, *еѣцетию* 61, *еѣекуторомъ* 61 зв., *еѣпенса* 83, *Маѣѣнтій* 110 зв., *теѣту* 129 зв., у слові *Алеѣандер* і похідних від нього.

Звук [у] позначається двома графемами *у* та *ү*: *бу(р)мистромъ* 79, *варунку* 79 зв., *каторую* 79 зв., *нале(ж)нүю* 80, *үзнавши* 80, *Августа* 81 тощо.

Часто перекладачі використовували написання латинських літер *v*, *t*, *z* поряд з кириличними: *вобець* 79, *котү* 79, *ремесникати киевскити* 79 зв., *позваннити* 79 зв., *гандлювъ* 79 зв. та ін.

¹ ЦДІАУ. Ф. 62, оп. 1, спр. 1.

² *Исторический сборник* П.А. Муханова, Москва, II вид., 1866, № 235, с. 461–463.

³ Сторінки пам'ятки нумерувалися кілька разів, у публікації орієнтуємося на найдавнішу нумерацію.

У тексті фіксується графема *ѣ* < **ě*: *вѣми* 79, *вѣдати* 79, *мѣста* 79, *Кушнѣрскимъ* 79, *нѣ* (*в*) *чимъ* 79 зв., *свѣдите(л)ствуєть* 88, *о(т)повѣдати* 80 (2 рази), *о(т)повѣдаючи* 80, *мѣскихъ* 80, *в Києвѣ* 80 зв., 81, *свѣцихъ* 81, *мѣли* 81 зв. *о(т)вѣтуючи* 81 зв., *зрозумѣвши* 81 зв., *мѣщане* 81 зв., *нинѣшнього* 82, *в Варшавѣ* 82, *о(б)ширнѣ* 80, *по неделѣ* 82. Непоодинокіо написано літери *е* (*є*) > **ě*: *дѣдичній* 79, *обидвє* 80 зв., *в Вилне* 80 зв., *в Києвє* 81, *повєдили* 81 зв., *в позвє* 82, *для лепшой вєри* 82, *у понеделокъ* 82, *на завтре* 82. Спорадично засвідчено рефлекс *и*: *мисца* 80, *не имило* 80, *осидлости* 81 зв., *вси* 81. Інколи поряд у формах одного й того ж слова писар уживав різні графеми: *с мѣщанами* 80 зв. – *с мещанами* 81, *вси* 81 (3 рази) – *до всѣхъ* 81. Трапляються форми з неетимологічним написанням графеми *ѣ*: *вѣбѣра(т)* 79 зв., *унѣверса(л)* 81 (2 рази), *ка(н)цѣлѣрь* 82 поряд з *канцлера* 82.

На місці напружених зредукованих виступає графема *і*: *литовскій, рускій, прускій, мазовецкій, жмудскій, и(н)фля(н)дскій, шведскій, кгоцкій, вандалскій дѣдичній* 79, *преречоній* 80, *києвскій* 80, *ассессо(р)скій* 80 зв., *ка(ж)дїй* 81 та ін. Як графічний варіант маємо написання *їй*: *Липскій* 82. В інших грамотах цього документа подекуди написано варіант *-ий*: *о убийства(х)* 15, *покладаний* 63 зв., *засажений* 68, *вѣписа(н)ний* 92 зв.

Послідовно відображено повноголосся: *король* 79, *зо сторонѣ* 79 зв., *пере(д) судомъ* 80, *заборонєня* 80, *оборони* 82, *коронная* 82. Лише два слова вжито з неповноголосими формами, напевно, полонізм: *пре(з)* 79, 81 та двічі церковнослов'янізм *чре(з)* 80 зв. В інших грамотах цього ж документа паралельно написано форми і *через*, і *чрез*. Ужиті з неповноголоссям слова, напевно, у текст потрапили внаслідок їх перенесення з прототипу, тобто належать швидше до лексичного рівня, ніж до фонетичного.

На місці звукосполюки **ort*-на початку слів і в префіксі *рос-* виявили *ро-*: *ровна* 79 зв. (2 рази), 80, 81 (2 рази), *ро(с)правили* 80, *ро(с)казанья* 80 зв., проте в тексті пам'ятки частими є написання з *ра*: *разорєніє* 3, *ра(з)ширєнія* 44 зв., *ра(з)ширало* 73, *растєгати* 76, *ра(з)нихъ* 102, *ра(з)су(ж)дая* 104, *ра(с)ходовъ* 105, *ра(з)смотрєнія* 105 зв., *ра(с)ховали* 129, *располагати* 132, *разсмотри(т)* 136 зв., *по разсмотрєній* 136 зв., які поширилися під церковнослов'янським впливом. Наявні слова з паралельним написанням: *ра(з)ширати* 72 зв. – *ро(з)ширати* 75, ужито номен *работизну* 4, 8, 15 зв., 26 зв., 45 зв. поряд з *робочей* 116 зв.

У переважній більшості слів після шиплячих уживається літера *о*, яка свідчить про відображення твердості цих звуків на письмі: *Конашевичомъ* 79, *Андргяшомъ Я(р)молаєвичомъ* 79, *їшого* 79, *нійомъ* 79 зв., *преречоній* 80. У трьох випадках написано *нійего* 79, 80 зв., 82 (проти семи *їшого*), ужито *є* в прикметнику *найвишего* 82 та в числівнику *шестого*: *тысяча пя(т)сотъ шестого на деся(т)* 80 зв.

Непослідовно позначено твердість / м'якість *ц*: *пришелцовъ* 80 зв., *тысяча ше(ст)со(т) двадца(т) второ(го)* 82, *райцами* 79, *плєцовъ* 79 зв., *мисца* 79 зв. поряд з *двадця(т) девятого* 82, *тридця(т)* 80 зв., *тридця(т) пятого* 82.

На позначення проривного задньоязикового дзвінкого звука вживається характерна для періоду написання сполука *кг*: *Жикгмунтъ* 79, *кгоцкій* 79, *кгонацкого* 79, *Кгумо(в)скій* 82, *Якге(л)нъцкій* 82, *кгда* 80, хоч є і *гди* 80.

Відображено подовження двома літерами лише у власній назві: *Илляшемъ* 79; в інших випадках або вживається графема *ь* (*моцью* 82, *поживенья* 79 зв., *на у(з) нанъе* и *осу(ж)денъе* 79, *забороненья* 80, *о(т)ложенъе* 80, *ро(с)казанъя* 80 зв., *постановенья* 81, *до поношенья* 81 зв., *моцью* 82), або пишеться одна літера (*панованя* 82, *с ото(с)ланя* 80 зв.).

Подвоєння приголосних на межі префікса й кореня виявлено в словах *поддани* 81, *о(б)беру(т)* 82, зазвичай, це явище позначено на межі морфем при творенні прикметників та дієприкметників: *позваними* 79 зв., *по(з)ванніе* 79 зв., 80, *позванни* 80 (2 рази), 81 зв., 82, *позва(н)нимъ* 80, *учиненного* 80 зв., *учиненное* 81, *повинни* 81 зв. (4 рази), *менована(н)номъ* 82, *о(т) позванихъ* 82, *позванимъ* 82, *притисненна* 82, *подлинного* 82 (2 рази), *коро(н)ній* 82, *коронного* 82, *прити(с) ненной* 82, хоч є *позвани* 80, 81 зв. (2 рази), *найвишого* 82 (загалом у всіх грамотах форма прикметника *найвиший* пишеться частіше з двома літерами *ши*: *найвишого князя* 13 зв., 24 зв., 43 зв., *ка(н)цле(р) коро(н)ній найвиший* 113, ніж з однією: *канцлера найвишого* 82, *ка(н)цлера на(й)вишого* 91). Збурігається написання двох літер в іншомовному слові *ассессоровъ* 80, *ассессори* 80 зв. та похідному від нього: *ассессо(р)скій* 80 зв.

Відбито спрощення на письмі: *реме(с)ловъ* 79 зв., *ремесниками* 79 зв., *мъскихъ* 79 зв., *реме(с)ники* 81, *вла(с)ною* 82.

Етимологічні *о*, *е* в закритому складі зберігаються в усіх випадках: *мунице(й)* 79 зв., *ровно* 80, 81 (2 рази), *оригиналомъ* 82, *ше(ст)со(т)* 82, *подпи(с)* 82, крім одного слова, у якому виявлено написання літери ю: *палювъ* 79 зв. (слово *паль* 'кілок' функціонувало в староукраїнський період у чоловічому роді)⁴.

На місці **ѣ* маємо 'а': *тысяча* 80 зв., 81, 82, *тридця(т) пятого* 82, *двадця(т) девятого* 82.

Слово *постановленъе* 81 тричі зафіксоване з епентетичним *л*, а в одній формі він відсутній: *постановенья* 81. Без вставного *л* адаптовано або перенесено з оригіналу полонізм *поживенья* 79 зв.

Відносний займенник написаний у формі *що* 81 зв., 82.

Перед глухими приголосними вживається лише прийменник *с*: *с поводами* 79 зв., 80, 81 зв. (4 рази), *с того ото(с)ланя* 80 зв., 80 зв., *с провентовъ* 81 зв., *с по(д) линно(го) привилія* 82; також двічі виявлено цей префікс перед сонорним: *с мещанами* 81 (2 рази). В інших випадках використано варіант *з*: *з акторами* 79 зв., *з мещанами* 80, *з ними* 81 зв., *з ме(ж)ду себѣ* 82, *з Лити* 82.

Виявлено кілька випадків написання *є* на початку слова: *едной* 81 зв., *еднакъ* 82 (2 рази), *Евсיעвича* 80 зв., що можна пояснити або впливом польської мови, або поліською вимовою.

⁴ Є. Тимченко, *Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.*, у двох книгах, Київ–Нью-Йорк 2002–2003, кн. 2, с. 81; порів. також пол. *pal*.

Найвна церковнослов'янська звукосполюка *жд* на місці давньої **dj*: *осу(ж) деньє* 79 та *щ* із давнього **tj*: *служащїє* 81. Відображені явища можна віднести як до фонетики, так і до лексики.

На **морфологічному рівні** для пам'ятки характерні такі особливості:

У родовому відмінку однини на позначення неістот уживається лише закінчення *-у*: *суду* 79, 80 (2 рази), *о(б)ходу* 79 зв., *варунку* 79 зв., *острогу* 79 зв., *часу* 79 зв., *замку* 80, 81, *декрету* 80 зв., 82 (2 рази), *року* 80 зв., 81 (3 рази), 82; а в назвах істот – *-а*: *би(с)күпа* 82, *канцїлера* 82.

У давальному відмінку фіксується закінчення *-ови* в іменниках на позначення назви неістоти: *замкови* 81, *к тому декретови* 82.

Форми місцевого відмінка однини іменників жіночого роду засвідчені з кінцевим *-ѣ* (*в Варшавѣ* 82, *по неделѣ* 82) та *-е*: (*в Вилне* 80 зв.).

У називному відмінку множини поширеною є флексія *-ове*: *воеводове* 79 зв., *поводове* 79 зв. (2 рази), 80, 81 зв., 82, *ассессорове* 80 (3 рази) та *-и*: *рѣме(с)ники* 81. Іменники із суфіксом *-ин* в однині в називному відмінку множини мають форму на *-е*: *мещане* 79 зв., 81 зв., *люде* 81 і на *-и*: *люди* 80 зв.

У родовому відмінку множини поширеним є закінчення *-овѣ*: *гандлювѣ* 79 зв., *до валовѣ* 79 зв., *ба(р)кановѣ* 79 зв., *припа(л)ковѣ* 79 зв., *з домовѣ и плещовѣ* 79 зв., *ассессоровѣ* 80, *тяжаровѣ и прикладовѣ* 80, *пришелцовѣ* 80 зв., *листовѣ* 81, *до тяжаровѣ* 81, 81 зв. (3 рази), *с провѣнтовѣ* 81 зв., *звидатковѣ* 82, *з доходовѣ* 82, *правѣнтовѣ* 82. Один раз виявлено фонетичний варіант *-ювѣ*, який відбиває рефлексію *e* в новозакритому складі: *палювѣ*. Зазначимо, що це чи не єдиний випадок написання *у/ю* в закритому складі не лише в цьому вираженні, а й у всьому тексті привілеїв. Уживається в цій формі також закінчення *-ей*: *о(т) неприятелей* 79 зв., *гроше(й)* 81 зв.

У давальному відмінку множини виявлено форму з давньою флексією *-омѣ*: *поводомѣ помагати* 79 зв.

Для орудного відмінка множини властиве лише нове закінчення *-ами*: *мещанами* 79, 79 зв., 80, 81 (2 рази), *поводами* 79, 79 зв. (2 рази), 80 (2 рази), 81 зв., *цехми(ст)рами* 79 зв., *з акторами* 79 зв., *с поводами* 79 зв., *з панами радами* 81 зв. Зазначимо, що всі наведені слова належать до чоловічого роду.

Прикметники чоловічого й середнього роду в родовому відмінку однини зафіксовані з флексією *-ого/-его*: *київского* 80, *головного* 80 зв., *шляхе(т)ного* 80 зв. (2 рази), *учтївого* 80 зв., *кравецкого* 80 зв., *литовского* 80 зв., *київского* 81, *по(л)ского* 82, *шведского* 82, *подлинного* 82, *луцького* 82, *коронного* 82, *превеле(б)ного* 82, *найвишшего* 82, *тамошнього* 81 зв. тощо, таку ж форму мають порядкові числівники: *первого* 80 зв. (2 рази), *шестого* (80 зв.), *пятого* 81 (2 рази), 82, *сѣмого* 81, *пя(т)десятого* 81, *дев'ятого* 82 та дієприкметники: *учиненного* 80 зв. Хоч в інших привілеях цього ж документа активно використовується й церковнослов'янське закінчення *-аго* в прикметникових, числівникових, займенникових, іменуємаго 3, *будучаго* 4, *давнаго* 5 зв., *найвишшаго* 6, *лучшаго* 6 зв., *наяснейшаго* 6 зв., *стаго* 11 зв., *найхвале(б)нейшаго* 13 зв., *найвишшаго* 13 зв., *надлежащаго* 16, *стародавнаго* 16 зв., *втораго* 23, *натурал(л)наго* 23 зв., *всякаго* 57 зв. тощо.

Прикметники жіночого роду в родовому однини послідовно представлені із закінченням *-ой*: *замковой* 79 зв., *воеводской* 79 зв., *старой* 79 зв., *мъской* 81, *лепшой* 82, *прити(с)ненной* 82.

У переважній більшості випадків прикметники, дієприкметники, займенники мають нестягнені форми: *нале(ж)нүю* 80, *мъскіе* 80, 81 зв., *мъскую (мескую)* 79 зв., 81, 81 зв., *новүю* 79 зв., *замковіе* 81, *поточнүю* 81 зв., *якая* 81 зв., *пиня(ж)ніе* 82, *певніе* 82, *достаточнүю* 82, *поточніе* 82, *коронная* 82, *мешкаючіе* 80 зв., 81, *се о(б)ходячіе* 80 зв., *служаціе* 81, *учиненное* 81; *которүю* 79 зв., *якүю* 79 зв., *яковүю* 79 зв., *онүю* 79 зв., 80, 80 зв., 81 зв., *которая* 79 зв., *тая* 80, (2 рази), *тое* 80, 81 зв., 82, *тую* 80, *тіе* 80, *каторіе* 80 зв., 81, 81 зв., 82, *иншіе* 81, *якая* 81 зв. У нестягненій формі вживається прикметник *Божією* в сталій конструкції *милостію Божією* 79. Водночас використано й стягнені форми: *ненале(ж)на* 80, *поводова* 80 зв., *примушени* 81 зв., *притисненна* 82. *повинни* 81 зв. (2 рази), 82, *назначени* 81 зв. Збережена давня іменна форма в стійких словосполуках: *висоце в Бѣу превеле(б)ного* 82, *року гѣдня* 82. Напевно, під польським впливом ужитий стягнений дієприкметник *писани* 81.

Неособові займенники в місцевому відмінку мають такі форми: *в томъ же мѣстѣ ѣшомъ* 79 зв., *при боку нашомъ* 81 зв., *до тоєй справи* 81.

Збірний числівник уживається у формах *обидвѣ* 80 зв., *ободвохъ* 81 зв.

Серед порядкових числівників виявлено форми *первий*, *вторый*: *тридця(т) первого* 80 зв., *тысяча ие(ст)со(т) двадца(т) второ(го)* 82.

Дієслово простого майбутнього часу в 3 ос. одн. засвідчено з кінцевим *-тъ*: *припадетъ* 81 зв.

У першій особі множини теперішнього часу наявна флексія з кінцевим *-мъ*: *ознаймүемъ* 79.

Використано форми інфінітива на *-ти* (*вѣдати* 79, *помагати* 79 зв. (2 рази), *бити* 80, *о(т)повѣдати* 80 (2 рази), *выбирати* 82, *чинити* 82) та на *-т* (*вибѣра(т)* 79 зв., *поноситъ и о(т)дава(т)* 79 зв., *о(т)правова(т)* 81 зв., 82). Зі зворотною часткою *се* виявлено лише варіант на *-т*: *о(т)правова(т)се* 80, *приклада(т)се* 81 зв.

Для вираження минулої дії вживаються лише дієслівні форми, які за походженням є активними дієприкметниками на *-л*: *не хотели* 79 зв. (2 рази), *ро(с)правили* 80, *била* 79, *не о(т)давали* 79 зв., *отослалъ* 80, *припадала* 80, *просили* 80, *винайшли* 80, *жадали* 80, *не имило* 80, *наказали* 80 (3 рази), *по(с)туповали* 80, *бралисе* 80 (2 рази), *о(т)няли* 80, *стали* 80 зв., *пилновали* 80 зв., *показала* 80 зв., *поносили* 80, 81, *показали* 80 зв., 81 (3 рази), *о(б)ходилисе* 80 зв., *придалъ и привлаци(л)* 81, *мешкали* 81, *о(т)правовали*, *доводили* 81, *просили* 81 зв., *повѣдили* 81 зв.

У дієслові *могти* в третій особі множини не відображено зміни кінцевого приголосного основи: *не могу(т)* 81 зв.

Виявлено безособову форму на *-но*: *ухвалено* 79 зв., *дано* 82.

Поширеними є пасивні дієприкметники із суфіксами *-н* (*-нн*-), *-ен* (*-енн*-), *-он*-: *преречоній* 80, *о(т)ложена* 80, *назначенни* 80, *учиненного* 80 зв., *учиненное* 81, *примушени* 81 зв., *менова(н)номъ* 82, *притисненна* 82. Використано також

активні форми із суфіксами -уч- (-юч-), -ач- (-яч-): *припадаючимъ* 80 зв., *мешкаючіе* 80 зв., 81, *се о(б)ходячіе* 80 зв., *мешкаючи(х)* 80 зв., *належащихъ* 81, *будучими* 81 зв. Ужито одну форму зі старослов'янським суфіксом -иц-: *служащіе* 81.

Перекладачі активно послуговувались дієприслівниками на -учи (-ючи), -ачи (-ячи), -вши (-ши): *мешкаючи* 79 зв., *заживаючи* 79 зв., *о(т)повгьдаючи* 80 (2 рази), *не чинячи* 80 зв., *выводячи* 80 зв., *мешкаючи* 81 (2 рази), *о(т)вгьтующи* 81 зв., *не затыгаючи* 81 зв., *кончачи* 80, *поступуючи* 80, *узнавши* 80, *указавши* 81 зв., *вслухавши* 81 зв., *зрозумгьвши* 81 зв.

У тексті представлено прислівники: *уно(р)не* 79 зв., *о(б)ширнѣ* 80, *теди* 80 (2 рази), 81 зв. *до то(л)* 80, *ровно* 80, *скутечне* 80 (2 рази), *потомъ* 81, *до(б)ре* 81 зв., *заровно* 81 зв., *вєспо(л)* 81 зв., *на завтре* 82.

На **лексичному рівні** виявили значну кількість запозичень. Найчастіше перекладачі використовували польську лексику⁵: *поживєнья* 79 зв. (п. *pożywienie*)⁶ 'прожиток'; *лавниками* 79 (п. *ławniki*, у польській мові калька з нім. *Schöffentstuhl*)⁷ 'член старого міського суду'; *колвекъ: яковую-ко(л)векъ* 79 зв., *чиєй-ко(л)векъ* 80 зв., *которіе би ко(л)векъ* 81 зв. (п. *kolwiek*, стч. *kolivěk*, -*kolvěk*)⁸ 'небудь'; *а(ч) ко(л)вє(к), а(ч)ко(л)вє* (стп. *aczkolwiek*, *aczkolwie*)⁹ 'принаймні, у всякому разі; хоч, незважаючи на те, що'; *вєдлугъ* 79 зв. (стп. *według*)¹⁰ 'відповідно до'; *небє(з)печєнствѣ* 79 зв. (стп. *niebezpieczeństwo*)¹¹ 'небезпека'; *райцами* 79 (п. *rajca*, *radca*)¹² 'член міської ради'; *мещанами* 79 (п. *mieszczanin*)¹³ 'міщанин (житель міста)'; *пре(з)* 79 (п. *przez*)¹⁴ 'через'; *вобєц* 79 (стп. *wobec*)¹⁵ 'разом'; *жадной* 79 зв. (п. *żadny*, *żaden*)¹⁶ 'жоден'; *любо* 79 зв. (п. *lubo*)¹⁷ 'хоч'; *теды* 80 (п. *tedy*)¹⁸ 'тоді'; *кгда* 80 (стп. *gdy*)¹⁹ 'в той час'; *понева(ж)* 80, 81 зв.

⁵ Виявлені слова іншомовного походження характеризуємо за етимологічним джерелом. Лексеми, запозичені через посередництво польської мови з інших, відокремлюються від власне полонізмів. У цьому документі запозичення потрапили з польського оригіналу, тобто їх транзитером була польська мова. Також перекладачі могли свідомо їх залишати в тексті без перекладу тому, що ці слова активно вживалися в староукраїнській мові.

⁶ С. Тимченко, *Матеріали ...*, кн. 1, с. 146.

⁷ A. Brückner, *Słownik etymologiczny*, Kraków 1957, с. 307.

⁸ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000, t. 1, с. 758.

⁹ W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005, с. 17.

¹⁰ Там само, с. 684.

¹¹ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik...*, t. 2, с. 293.

¹² W. Boryś, *Słownik etymologiczny...*, с. 509.

¹³ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, t. 2, с. 181.

¹⁴ С. Тимченко, *Матеріали ...*, кн. 2, с. 212.

¹⁵ W. Boryś, *Słownik etymologiczny...*, с. 706.

¹⁶ С. Тимченко, *Матеріали ...*, кн. 1, с. 246;

¹⁷ Там само, с. 413.

¹⁸ A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego...*, с. 567.

¹⁹ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, t. 1, с. 417.

(п. *ponieważ*)²⁰ ‘оскільки’; *тяжари* 80 зв. (п. *ciężar*)²¹ ‘податок, повинність’; *нале(ж)ню* 80 (п. *należny*)²² ‘відповідний’; *лечь* 80 (п. *lecz*)²³ ‘але, проте’; *скутечне* 80 (п. *skutecznie*)²⁴ ‘успішно, вдало’; *шляхе(т)ного* 80 зв. (п. *szlachetny* [Br, 550])²⁵ ‘шляхетний’; *пилновали* 80 зв. (п. *pilnować*)²⁶ ‘наглядати, стерегти’; *жеби* 80 зв. (стп. *żeby* [ЕСУМ II, 190])²⁷ ‘щоб’; *мешкаючіе* 80 зв., *мешкали* 81 (п. *mieszkać*)²⁸ ‘жити, проживати’; *продка* 80 зв. (п. *przodek*)²⁹ ‘предок’; *привлаици(л)* 81 (п. *przywłaszczać*)³⁰ ‘приєднати’; *виламива(т)се* 81 зв. (п. *wyłamywać się*)³¹ ‘звільнитися’; *прето* 81 зв. (п. *przeto*)³² ‘тому, через те’; *вєсно(л)* 81 зв. (п. *wespół*)³³ ‘разом, спільно’; *околичности* 81 зв. (п. *okoliczność*)³⁴, калька з лат. *circumstantia*³⁵ ‘околиця’; *еднакъ* 82 (стп. *jednak*)³⁶ ‘однак’; *моцью* 82 (п. *moc*)³⁷ ‘сила (документа)’; *превеле(б)ного* (п. *przewielebny*)³⁸ ‘почесний титул біскупів’, *џе(н)за* 82 (стп. *ksiądz*, у польській, напевно, калька слат. *dominus* ‘пан’, зокрема, при звертанні до духовної особи)³⁹ ‘ксьондз. Низка цих слів має виразні фонетичні ознаки польської мови: рефлексію сонорних у середині слова (*презь*), є на початку слова замість українського о (*еднакъ*), ц на місці давньої звукосполучки *gt (*моцью*) топо.

Немає єдиної думки серед науковців щодо походження номена *поводь* 79 (пор. п. *powód*) ‘обвинувач, позивач’. Як зазначає В. Борись, слово утворене від п. *powodzić* ‘обвинувач, позивач’⁴⁰. На думку Й. Сятковського, незалежне функціонування лексеми *повод* у юриспруденції в минулому в польській і чеській мовах сумнівне, слід визнати чеський вплив; також може бути калька з лат. *actor*⁴¹ із такою ж семантикою. На наші землі термін *поводь*, напевно,

²⁰ *Етимологічний словник української мови: у 7-ми т., Київ 1982–2012, т. 4, с. 511–512.*

²¹ Є. Тимченко, *Матеріали...*, кн. 2, с. 408–409.

²² Там само, кн. 1, с. 460.

²³ Там само, с. 402.

²⁴ Там само, кн. 2, с. 328.

²⁵ A. Brückner, *Słownik etymologiczny ...*, с. 550.

²⁶ Є. Тимченко, *Матеріали...*, кн. 2, с. 106.

²⁷ *Етимологічний словник ...*, т. 2, с. 190.

²⁸ *Етимологічний словник ...*, т. 3, с. 455–456.

²⁹ Є. Тимченко, *Матеріали...*, кн. 2, с. 246.

³⁰ Там само, с. 219.

³¹ Там само, кн. 1, с. 142.

³² Там само, кн. 2, с. 215.

³³ W. Boryś, *Słownik etymologiczny...*, с. 685.

³⁴ Є. Тимченко, *Матеріали...*, кн. 2, с. 38.

³⁵ A. Wańkowski, *Etymologiczny słownik...*, т. 2, с. 402.

³⁶ A. Wańkowski, *Etymologiczny słownik...*, т. 1, с. 584.

³⁷ *Етимологічний словник ...*, т. 3, с. 487.

³⁸ A. Wańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, т. 2, с. 919.

³⁹ *Етимологічний словник ...*, т. 3, с. 117.

⁴⁰ W. Boryś, *Słownik etymologiczny...*, с. 474–475.

⁴¹ M. Basaj, J. Siatkowski, *Bohemizmy w języku polskim. Słownik*, Warszawa 2006, с. 265.

поширився в результаті впливу польського права. Позначаючи особу, яка дає підставу для розгляду певної справи в суді або з'являється першопричиною судового розбору, аналізоване слово стало результатом розширення предметного значення лексеми в значенні 'причина'. Уперше термін *поводь* як назва *исца* засвідчується в т. зв. Вісліцкому статуті 1347 р.⁴²

До полонізму *умоцованихъ* 80 зв. (п. *umocowany*)⁴³ 'уповноважений' у тексті інших грамот цього ж документа використовується синонім-латинізм *пленипотентъ* 104 зв., 118, 104 зв., 122 (пор. 15 виявів *умоцований* і 4 рази *пленипотентъ*). Ці синонімічні терміни використовувалися, як зазначає О. Макарова, і в польських судових записах XVI–XVII ст. на теренах України, у яких також гіперонім *умоцований* переважав⁴⁴.

Лексему *потреба* 81 зв. А. Баньковский потрактовує як західнослов'янський новотвір (власне з прийменником *po-*) (стп. *potrzeba*)⁴⁵. Також у старопольській мові вживалася й форма *nad potrzebę*⁴⁶, звідки потрапила й у досліджувані грамоти: *на(д) потребу* 81 зв. 'занадто, забагато'.

Стиль документа зумовив його насичення латинізмами, які *проникли* з оригіналу, тобто їх шлях і адаптація відбувалася через польську мову: *войтомъ* 79 (лексема в польській мові є германізмом, хоч етимон сягає латинської: стп. *wojt*, свн. *vog(e)t*, лат. *vocātus, advocātus*)⁴⁷ 'війт'; *акція* 79 (стп. *akcja*⁴⁸, лат. *actio*⁴⁹) 'справа, судовий процес'; *муніции* 79 зв. (стп. *municja, -cuja*, лат. *mūnitio*)⁵⁰ 'фортифікація'; *юрисъдикцій* 79 зв. (п. *jurysdykcja*, лат. *iūrisdictio*)⁵¹ 'юрисдикція'; *акторъ* 79 зв. (стп. *aktor*, лат. *āctor*)⁵² 'позивач: поводова, оскаржена або потерпіла сторона'; *процєсь* 80 (п. *proces*, лат. *prōcēssus*)⁵³ 'процес, учинок'; *ассессоровъ* 80 (стп. *asesor*⁵⁴, лат. *assessor*⁵⁵) 'судовий засідатель';

⁴² Ул. М. Лазоўскі, *Юрыдычныя терміны ў беларускіх пісьмовых помніках XV–XVII ст.*, [в:] *Пытанні мовазнаўства з методыкі выкладання моў*, Мінск 1965, с. 126–127.

⁴³ Є. Тимченко, *Матеріали...*, кн. 2, с. 428.

⁴⁴ О. Małkowska, *Leksyka prawnicza w polskich zapiskach sądowych z Ukrainy (XVI i XVII wiek)*, Warszawa 2017, с. 92.

⁴⁵ А. Bańkowski, *Etymologiczny słownik...*, т. 2, 727.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ *Етимологічний словник ...*, т. 1, с. 397.

⁴⁸ *Słownik polszczyzny XVI w.*, red. M.R. Małkowska, т. I-XXXIV, Wrocław, пізніше Warszawa 1966-2011; т. I, с. 94.

⁴⁹ И.Х. Дворецкий, *Латино-русский словарь*, Москва 1976, с. 25.

⁵⁰ А. Bańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, т. 2, с. 225.

⁵¹ Там само, т. 1, с. 598.

⁵² *Słownik polszczyzny XVI wieku ...*, т. I, с. 98; И.Х. Дворецкий, *Латино-русский словарь...*, с. 26.

⁵³ *Етимологічний словник ...*, т. 4, с. 614.

⁵⁴ *Słownik polszczyzny XVI wieku ...*, т. I, с. 223–224.

⁵⁵ А. Bańkowski, *Etymologiczny słownik...*, т. 1, с. 18; И.Х. Дворецкий, *Латино-русский словарь...*, с. 105.

инквизицією 80 (п. *inkwizycja*, лат. *inquisitio*)⁵⁶ ‘слідство’; *реляції* 80 зв. (п. *relacja*⁵⁷, лат. *relatio*⁵⁸) ‘свідчення возного’; *привиле(ї)* 80 зв. (пол. *przywilej*, лат. *privilegium*)⁵⁹ ‘пільга’; *августа* 80 зв. (стп. *august*, цсл. *авъоустъ*, гр. *αὐγουστος*, лат. *augustus*)⁶⁰ ‘серпень’; *индикта першого* 80 зв. (гр. *ἰνδικτος*, лат. *indictio*) ‘перший рік із п’ятнадцятирічного циклу, уживаного в датуваннях’, запозичена з латинської мови через грецьку ще в киеворуський період⁶¹; *датою* 80 зв. (стп. *data*, лат. *datum*)⁶² ‘дата: точний календарний час’; *універса(л)* 81 (п. *uniwersał*, лат. *universale*)⁶³ ‘універсал: урядовий розпорядчий акт’; *декре(т)* 81 (стп. *dekret*, лат. *dēcrētum*)⁶⁴ ‘декрет’; *бискупи* 81 (стп., стч. *biskup*, свн. *biscof*, лат. *episcopus*)⁶⁵ ‘єпископ’; *є́страо(р)динарія* 81 зв. (стп. *ekstraordynaryja*)⁶⁶ ‘непередбачувані видатки’; *проєнтовь* 81, (пол. *prowent*, лат. *prōventus*)⁶⁷ ‘прибуток’; *контрове(р)сиєї* 81 зв. (стп. *kontrowersja*, лат. *contrōversia*)⁶⁸ ‘суперечка’; *такси* 81 зв. (п. *taksa*, слат. *taxa*)⁶⁹ ‘грошова сума, яку сторона зобов’язувалася сплатити у випадку порушення нею судового рішення’; *оригиналомъ* 82 (п. *oryginalny*, лат. *orīginālis*)⁷⁰ ‘оригінальний’.

Непоодинокі вжиті лексика з німецькими етимонами, котра до староукраїнської мови проникала переважно через посередництво польської: *бу(р)мистромъ* 79 (стп. *burmistrz*, *burgmistrz*, свн. *burgermeister*)⁷¹ ‘бургомістр: виборний голова міського самоврядування за Магдебурзьким правом’; *цехми(ст)рами* 79 зв. (п. *cechmistrz*, нім. *Zechmeister*)⁷² ‘начальник цеху ремісників’; *варунокъ* 79 зв. (стп. *warunek* і *warunk*, п. *warunek*, свн. *warunge*)⁷³ ‘умова’; *коштъ* 79 зв. (п. *koszt*, свн. *koste*)⁷⁴ ‘кошти’; *гандлювъ* 79 зв. (п. *handel*, нім. *Handel*)⁷⁵ ‘торгівля’;

⁵⁶ *Етимологічний словник ...*, т. 2, с. 305.

⁵⁷ А.М. Булыка, *Даўнія запазычанні беларускай мовы*, Мінск 1972, с. 279.

⁵⁸ И.Х. Дворецкий, *Латино-русский словарь ...*, с. 865.

⁵⁹ *Етимологічний словник ...*, т. 4, с. 569.

⁶⁰ *Słownik polszczyzny XVI wieku ...*, т. I, с. 230.

⁶¹ В.В. Німчук, *Давньоруська спадщина в лексичі української мови*, Київ 1992, с. 55.

⁶² *Етимологічний словник ...*, т. 2, с. 13.

⁶³ А.М. Булыка, *Даўнія запазычанні ...*, с.330.

⁶⁴ *Етимологічний словник ...*, т. 2, с. 27–28.

⁶⁵ W. Boryś, *Słownik etymologiczny ...*, с. 29.

⁶⁶ *Słownik polszczyzny XVI wieku ...*, т. VI, с. 555.

⁶⁷ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, т. 2, с. 794–795.

⁶⁸ И.Х. Дворецкий, *Латино-русский словарь ...*, с. 255; A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, т. 1, с. 789.

⁶⁹ A. Brückner, *Słownik etymologiczny ...*, с. 564.

⁷⁰ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, т. 2, с. 430.

⁷¹ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, т. 1, с. 97; т. 2, с.192–193.

⁷² М.Л. Худаш, *Лексика українських ділових документів к. XVI – поч. XVII ст.: На матеріалах Львівського Ставропігійського братства*, Київ 1961, с. 63.

⁷³ W. Boryś, *Słownik etymologiczny ...*, с. 679–680.

⁷⁴ Там само, с. 253.

⁷⁵ Там само, с. 191–192.

баркан (паркан) 79 зв. (п. *parkan*, стч. *parkán*, свн. *parchan*)⁷⁶ ‘захисна огорожа’; *шля(х)та* 81 (п. *szlachta/slachta*, свн. *slahte*)⁷⁷ ‘шляхта’; *канцлера* 82 (п. *kanclerz*, нім. *Kánzler*)⁷⁸ ‘управитель державної канцелярії’.

З церковнослов'янської мови запозичена лексема *єпископъ* 82, яка має грецький етимон (цсл. *єпискоупъ*, гр. *ἐπίσκοπος*)⁷⁹ ‘єпископ’.

У тексті публікованого вироку поширеними є синоніми: активно вживаним є слово *поводъ* (13 разів), до якого перекладач дібрав / зберіг один раз латинізм *акторъ*. Часто синонімічні слова використовуються поряд для конкретизації семантики терміна, що було особливістю тогочасних і українських, і польських пам'яток ділового стилю: *справа и акція* 79 (у тексті інших привілеїв цього ж документа також ужито: *справа и дѣло* 88, *справа и акція* 90); пор. також *привиле(й)*, *а(л)бо ро(с)казангя* 80 зв.; *коштомъ и накладомъ* 79 зв.; *помагати и приклада(т)се* 79 зв.; *поноситъ и о(т)дава(т)* 79 зв.; *тяжаровъ и прикладовъ* 80; *о(т)повѣдати и о(т)правова(т)се* 80; *то(р)гомъ и купецствомъ* 80 зв.; *придалъ и привлаци(л)* 81. Низка слів конкретизується або пояснюється іншими словами: *ѣтрао(р)динарія, ...на(д) потребу* 81 зв.; *гандліовъ и поживенгя* 79 зв.; *з мещанами, то е(ст) поводами* 80.

У датуванні вжито назву *неделя глуха*, узятую з релігійного календаря: *Дано в Варшавѣ у понеделокъ, на завтре по неделѣ глухой...*, яка й досьогодні зберігається в польському обрядовому календарі (пор. *Niedziela Glucha* ‘третя неділя великого посту’).

Отже, аналіз мови публікованого вироку демонструє як тенденцію до збереження архаїчних мовних рис, характерних для тогочасного письма, так і тяжіння до використання живомовних елементів. На основі наявного фактологічного матеріалу не можна достеменно стверджувати про польський вплив, оскільки північноукраїнських лінгвальних особливостей виділяємо небагато, переважають південноукраїнські. Натомість текст насичений запозиченнями, насамперед полонізмами, що зумовлено, напевно, перекладним характером документа та тогочасною мовною ситуацією. Не маючи польськомовного оригіналу, не можемо стверджувати, якою мірою перекладний текст був залежний від польського прототипу.

Вирок Сигізмунда III

„Жикгмунтъ третій, милостію Божією король полській, великій князь литовській, рускій, прускій, мазовецькій, жмудській, и(н)фля(н)дській, шведській, ггоцкій, вандалській дедичній король.

⁷⁶ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik ...*, t. 2, s. 502.

⁷⁷ W. Boryś, *Słownik etymologiczny ...*, s. 604.

⁷⁸ *Етимологічний словник ...*, т. 2, с. 367.

⁷⁹ Там само, с. 181.

Ознаймуємъ всѣмъ вобецъ и ка(ж)дому зосо(б)на, кому то вѣдати належи(т), и ж) била одослана до насъ и суду ѣшого пре(з) велмо(ж)ного Томаша Замойского на Замо(ст)ю, воеводи киевского, книшинского и ггонацкого и про(т)чая старо(с)ти, на у(з)нанье и осу(ж)денье наше справа и акція ме(ж)ду славетними Федоромъ Ходикою, войтомъ, Артемомъ Конашевичомъ, бу(р)мистромъ, райцами, лавниками и всѣми мещанами мѣста нѣшего Києва права майдебу(р)ского, поводами, а славетнимъ Андрѣяшомъ Я(р)молаевичомъ кравецки(м), Петромъ Висоцкимъ кушнѣрскимъ, Илляшемъ Ярмоленкомъ ковалскимъ, Сүпруномъ // [79] Сүпруномъ шевскимъ, цехми(ст)рами, и всѣми тихъ реме(с)ловъ ремесниками киевскими, юрисдикцію замковой воеводской, позванными о томъ, ижъ они, в мѣстѣ нѣшомъ Києве равна з акторами теперишними мешкаючи и реме(с)ла о(б)ходу гандлювъ и поживенья в томъ же мѣстѣ нѣшомъ Києве такового (ж), яко (ж) и воеводе, заживаючи, не хотели упо(р)не з поводами, мещанами нѣшими киевскими, до жадной муніциии варунку мѣста тамъ того, которую и поводеве зо всѣхъ сторонъ, а коло мѣста своимъ коштомъ и накладомъ веду(т), нѣ (в) чимъ помагати и приклада(т)се, меновите до валовъ, ба(р)кановъ, острогу, палювъ, припа(л)ковъ, кобилицъ и иншихъ речей. И овшемъ, когда поводеве, мещане нѣши, любо знову на якую муніциію мескую, любо на поправу старихъ муніцие(й) складку яковую-ко(л)векъ з осо(б), з домовъ и плецовъ ұхваля(т) и оную вибѣра(т) пошлю(т), по(з)ванніе упо(р)не в таковихъ муніциіяхъ мѣскихъ поводомъ помагати, ани складки, которая ведлугъ потреби и часу ұ громади любо на новую муніциію, любо на поправу старой било ұхвалено, ровно с поводами поносить и от(д)ава(т) не хотѣли и не о(т)давали, за чимъ мѣсто нѣше Києвъ в великомъ небез(п)еченствѣ о(т) неприятелей нѣшихъ пограничнихъ зо(с)тавало // [79 зв.] тавало. Которой-то справи преречоній воевода киевскій, не кончачи оную, дворомъ нѣшимъ до насъ и суду ѣшого отослалъ, яко о томъ процесъ тоей справи о(б)ширнѣ свѣдите(л)ствуеъ, когда теди пере(д) судомъ ассессоровъ нѣшихъ справа припадала, а позванни на передъ просили, аби тая справа била о(т)ложена до то(л), а(ж) би се с поводами стороны забороненья живности ро(с)правили, ассессорове суду нѣшого винайшли, и(ж) о(т)ложенье тое справи, якого позванніе жадали, мисца не имило, и наказали, аби позванни по(с)туповали, а кгда поступючи позванни задавали, же тая справа не нале(ж)на, понева(ж) мѣю(т) привилей нѣшъ, которимъ су(т) до (с)торожи замку киевского назначенни, прето до иѣшихъ мѣскихъ тяжаровъ и прикладовъ не су(т) повинни. Ассессорове нѣши, тую справа нале(ж)нью бити ұзнавши, позва(н)нимъ о(т)повѣдати наказали, лечъ гди о(т)повѣдаючи, позвани бралисе на инквизицею, и(ж) живности ровно з мещанами, то е(ст) поводами, не заживаю(т), тие (ж) ассессорове суду нѣшого позванни(мъ) скутечне о(т)повѣдати и о(т)правова(т)се наказали. Скутечне теди о(т)повѣдаючи, позванни бралисе на присягу, яко имъ поводеве способности живности о(т)няли // [80] о(т)няли, судъ ассессо(р)скій, не чинячи в то(й) справи головного декрету, оную на суди реляціѣ нѣшихъ власнихъ отислалъ⁸⁰, на року теди сегоднѣйшимъ реляціѣ нашиє власни(х) с того ото(с)

⁸⁰ Текст від слів *отислалъ до власни(х)* дописано зверху іншим почерком пізніше в часі.

лани пре(з) ассессори нши⁸¹ учиненного припадаючимъ и поти се кончачимъ, когда стороны обидве, поводава чре(з) славныхъ Юанна Евсиевича, бу(р)ми(ст)ра, Михайла Похве(р)ка, писара, мѣскихъ киевскихъ, и шляхе(т)ного Андрея Еноцко (го), а позвана за(с) чре(з) учтивога Андрѣяша Е(р)моловича, цехмистра кравецкого, и шляхе(т)но(го) Ма(р)тина Свѣжинского, умоцованныхъ своѣ(х), перед нами стали и того року пилновали на передь, теди поводава сторона, виводячи справу свою, показала привиле(й), а(л)бо ро(с)казанья, Алеѣандра, княжати литовского, под датою въ рокахъ дня тридця(т) первого, августа индикта первого, жеби вси люди, чией-ко(л)векъ у мѣстѣ мешкаючіе и то(р)гомъ се о(б)ходячіе, тяжари мѣские с мѣщанами поносили, показали привилей короля Жикгмунта, продка нїего, по(д) датою в Вилне року тысяча пя(т)сотъ шестого на деся(т), где всѣхъ людей, в мѣсте Киевѣ мешкаючи(х), и пришелцовъ, которіе бы то(р)гомъ и купецствомъ о(б)ходилисе, до мешанъ нїихъ придалъ // [80 зв.] придалъ и привлащи(л), показали унѣверса(л) короля Жикгмунта Августа по(д) датою в Бе(р)тахъ року тысяча пя(т)со(т) пя(т)десять пятого до всѣхъ дѣвнихъ и свѣцкихъ, которихъ би поддани в мѣстѣ Киевѣ мешкали, писани, аби они ровно с мешанами муніцію мѣскую о(т)правовали, показали постановенъе пре(з) декре(т) того (ж) короля Авгу(с)та под датою в Вилне року тысяча пя(т)со(т) пя(т)деся(т) сѣмого, аби вси люде, в мѣстѣ мешкаючіе, и реме(с)ники замковіе тяжа(ри) мѣские ровно с мешанами поносили, показали потомъ унѣверсаль того (ж) короля Августа по(д) датою в Волкоискахъ року тысяча пя(т)со(т) пя(т)деся(т) пятого до пїа воеводи киевского, жеби ка(ж)дїй, мешкаючи в Киевѣ, замкови служащіе, бискупы и иншіе вси, до муніціей мѣской били повинни, иншихъ много листовъ, до тоѣй справи належачихъ, которими доводили, же вси, в мѣстѣ мешкаючи, до тяжаровъ всяки(х) ме(с)кихъ сѣтъ повинни, указовали на о(с)татокъ постановленъе того року тысяча пятьсотъ пя(т)десятого учиненное, ведлугъ которого по(с)тановленъя шля(х)та, которіе би // [81] которіе би ко(л)векъ в мѣстахъ осидлости своѣ мѣли, до тяжаровъ мѣскихъ су(т) повинни, доводили, за чимъ указовали, же и мѣщане з того виламива(т)се не могу(т), що, все указавши, просили, аби по(з)ванни до поношенъя всяки(х) тяжаровъ мѣскихъ, яко муніцію декрето(м) нїимъ примүшени били. А позвани, о(т)вѣтуючи, повѣдили, и(ж) поводаве муніцію мѣскую с провентовъ мескихъ о(т)правова(т) повинни, не затыгаючи в тое иншихъ юрисъдикцій, до того же они до сторожи замку су(т) назначени, за чимъ до иншихъ тяжаровъ ме(с)кихъ не повинни ми се бити виводили. Ми теди з панами радами нїими, при боку нашомъ будүчими, вислүхавши контрове(р)сией сторонъ ободвохъ и оную до(б)ре зрозүмѣвши, понева(ж) позвани в єдной околичности мѣста Киевѣ с поводами мешкають и оборони, яко до(б)ра по(с)политого, заровно з ними по(т)ребу(т). Прето до муніцій и оборони часу потреби, когда этрао(р) динарія, то э(ст) именно когда на(д) потребу поточную яка по(т)реба припадетъ, веспо(л) с поводами до муніцій мѣста тамошнего приклада(т)се повинни под виною такси пятисотъ копъ гроше(й) литовски(х) // [81 зв.] литовскихъ в позве

⁸¹ Слово *наши* в тексті написано без титла.

оригинальномъ менова(н)номъ, которіе єднакъ доходи и пода(т)ки пиня(ж)ніе на мѹницію особи певніе, которихъ позванни з ме(ж)ду себє на тое висадя(т) и о(б) беру(т). О(т) тих же позваннихъ вибирати и з вида(т)ковъ ихъ тим же позваннимъ личбу достаточную чинити маю(т), поточніе єднакъ оборони и мѹницію поводове з доходовъ и правєтовъ мѣскихъ о(т)правова(т) бѹду(т) повинни моцью нинѣшнего декрету нїого. На шо для лепшой вєри печат(т) коронная є(ст) притисненна. Дано в Варшавѣ у понеделокъ, на завтре по неделѣ глухой, року гїдня тысяча ше(ст)со(т) двадца(т) второ(го), панования нїего по(л)ского тридця (т) пятого, шведского двадця(т) девятого.

У подлинного декрету подпи(с) рукъ таковїй:

Андрей Липскїй, єпископъ лѹцкїй, коро(н)нїй ка(н)цлѣрь.

За справою висоце в Бѣу превеле(б)ного жє(н)за А(н)дрея Липско(го) з Липи би(с)купѹ лѹцкого канцлера наївишего коронного Іоанъ Кгѹмо(в)скїй рѹкою вла (с)ною.

Мѣсто к тому декретови прити(с)ненной печати.

С по(д)линно(го) привилїя по(л)ско(го) пи(с)ма переводи(л) на рѹ(с)кое Анто (н) Троцина, сотникъ срѣбрянскїй, и Миха(й)ло Якгє(л)нѣцкїй, со(т)никъ жѹравскїй // [82]».